

"Dit negentiende-eeuwse boek is niet meer te redden.

Papier van ná 1840, is namelijk geen lang leven

beschoren." Dennis Schouten coördineert het project

'Metamorfoze', ingesteld door het Ministerie van

Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen om zoveel

mogelijk van het door verzuring en afbraak bedreigde

papieren cultuurgood te behouden.

"Hier heb je het overzichtswerk uit 1888 over het leven en werk van de beroemde zestiende-eeuwse drukker *Christoffer Plantijn*. Het is uitgebracht door het bibliotheek genootschap 'De Grolier Club' uit New York. Op het eerste gezicht lijkt de situatie niet al te ernstig, want de rode band en het stevige papier zien er nog goed uit. Maar dat is schijn. In werkelijkheid is dit boek dusdanig aangetast dat het niet meer gerestaureerd kan worden. De meeste pagina's liggen los. En de bladzijden die nog vastzitten, breken onmiddellijk als je ze omslaat.

Deze slechte conditie wordt *brittle* genoemd; dat is het Engelse woord voor broos. Kijk, ik kan je laten zien hoe slecht het papier er aan toe is. Als ik een ezelsoor maak, breekt het blad meteen. Het vouwen van een hoekje is trouwens een goede methode om de conditie van een boek te bepalen. Als het papier tussen één en vijf keer vouwen breekt, dan is het boek verloren.

Het ironische is dat het gehavende boek uit 1888 over de drukker Christoffel Plantijn in een zeer slechte staat is, terwijl de exemplaren die door Plantijn zijn gedrukt, nog steeds in een uitstekende conditie verkeren. Die boeken zijn notabene driehonderd jaar ouder. Goed, het papier is wat vergeeld, maar het zit goed vast en breekt niet. Die oude boeken gaan nog zeker vijfhonderd jaar mee. Daarom zeggen mijn collega en ik wel eens tegen elkaar: 'Hoe ouder een boek, hoe beter'. Dat grote kwaliteitsverschil ligt vooral

aan de gebruikte grondstof. Vóór 1840 zijn oude lompen gebruikt om papier te maken. Lompen bestaan uit lange vezels en dat geeft stevig papier. Ondanks de goede ervaringen met lompen, werd in de negentiende eeuw toch naar ander materiaal gezocht. Door het mechaniseren van het drukprocédé groeide de vraag naar papier zo explosief dat de fabrikanten al snel door al hun voddenvoorraad heen waren. Na diverse experimenten werd in 1840 ontdekt dat hout de meest geschikte vervanger was. Maar hout heeft een groot nadeel; er zit van nature *lignine* in. Die stof is gevoelig voor afbraak. Daardoor wordt het papier eerst geel, dan verliest het zijn samenhang, vervolgens wordt het bros en tenslotte valt het vanzelf uit elkaar. Deze afbraak vindt altijd plaats. Maar hoe snel dat gebeurt, hangt af van factoren zoals licht en warmte.

Een andere papiervernietiger is verzuring. Bij de afbraak van lignine komt er al een kleine hoeveelheid zuur vrij. De meeste schade is echter aangericht door zure processen die in de negentiende eeuw tijdens de fabricage zijn toegepast. Maar hoe slecht de boeken ook zijn, we doen niets weg. Alle vervallen boeken vinden een laatste rustplaats in een gekoeld magazijn, beschermd tegen invloeden van

Hoe *ouder* een boek,

buitenaf, nadat we eerst de inhoud ervan op microfilm hebben gezet. Dan blijft die in ieder geval bewaard. Maar om heel eerlijk te zijn moet ik wel aan dat idee wennen. Ik ben nog van een generatie die liever een boek uit de kast pakt, dan een tekst op een fiche leest."

Tekst: Petra Wolthuis.

Fotografie: Lenny Oosterwijk.

Informatie: Programma Metamorfoze / Bureau

Conservering Bibliotheekmateriaal via e-mailadres:
metamorfoze@konbib.nl.